

Deszpot Gabriella

(művészetpedagógus, LFZE Kodály Intézet, tudományos főmunkatárs)

Zeneöröm az iskolában. A Kokas-módszer lehetőségei a zenepedagógiában és általában a képességfejlesztésben

Megjelenés hivatkozás: TANÍTÓ 52. évf:(2014/4) pp. 25-27.

Dr. Kokas Klára (1929–2010) Kodály-tanítvány, zenepedagógus, pszichológus, zenei alapú képességfejlesztő rendszerét több évtizedes gyakorlatával érlelte ki elsősorban gyermekek számára. A nemzetközi hírű, kreatív zenepedagógus életművének lényege abban rejlik, hogy tanítása, kísérletezése, kutatásai során felismerte: a zene totális befogadása a gyermekek esetében a mozgás, az alkotó cselekvés által indítható el igazán. A passzív műélvezet, a reprodukív bevésés helyett, a gyermekek életkori sajátosságaiból fakadó mozgásenergiát használja fel a zene aktív megéléséhez. Személyközpontú pedagógiai szemléletéből következő módszere olyan ének-zenei alapú komplex művészetpedagógia, amely óhatatlanul terápiás hatású, harmonizáló személyiségfejlesztés is egyben. Mint zenei nevelésnek e kezdő szakaszában nem célja például a direkt zenei ismeretek oktatása, az erőltetett zenei írás-olvasástanítás, a reprodukív hangszerhasználat, de szándéka szerint pont a legérzékenyebb, szenzibilis életévekben érzelmileg és élményszerűen alapozza meg a zenebefogadást, a zenében, a zenével való létezés képességeit, a zenéhez való személyes kapcsolódás emlékeit. Ezekre az elsősorban örömbeli érzelmi és pozitív fiziológiai alapokra később bátran lehet építeni a többféle személyes, társas és tanulási kompetenciát – nemcsak a jelen esetben fókuszált speciális kompetenciának számító, zenei képességeket.

Kokas Klára módszere Kodály Zoltán nevelési koncepciójára építkezik, annak egyfajta konkrét kibontása, különleges ága és módszertani megvalósítása. A magyar népdalok variáló éneklése, a hagyományos körjátékok adaptációi és az ezekhez kapcsolódó egyéni változatok megalkotása a jellemző. A közös éneklés és játékos mozgás öröme tovább folytatódik a válogatott komoly zenei részletek kreatív, gyermekközpontú befogadásával, amely a szabad mozgáskompozíciók egyéni vagy közösségi magalkotását jelentik. Majd a zenemozgás hatására megszületett érzések, történetek szóbeli felidézésre kerülnek, amelyek aztán újabb alakzatokban, vizuális kompozícióként jelenhetnek meg a síkban vagy három dimenzióban. Ilyenformán a Kokas-módszer olyan komplex embernevelést tesz lehetővé, amelyben a különféle modalitások, kommunikációs csatornák, az éneklés–zenemozgás–elbeszélés–ábrázolás hálózata fejleszti és elrendezi a személyiség többféle képességét, mint alapozó funkcionális rendszert, hiszen a keresztcsatornák fejlesztése (hallás-mozgás, tapintás-hallás, látás-hallás-mozgás stb.) spontán, önelhatározásból megtörténik és beágyazódik.

Röviden összegezve lássuk, hogy mit is fejleszt a rendszeres, komplex Kokas-foglalkozás az 6-12 gyermekek esetében?

- *A zenei mozgásra alapozó módszer fejleszti a kifejező mozgást* a nagymozgások és a testimágó fejlődése révén (ritmusos járás, futkározás, ugrások, csúszások, mászások, hempergések stb.), de kihat a *finommotoros koordinációra is* (taktilis élmények; manipuláció: rajzolás, festés, anyagalakítás). Nagyban fejlődik a *testséma* a változatos mozgásformák érzékelésének segítségével.
- *Az egyensúlyozás képességét* a fül vestibuláris és halló apparátusának egyidejű megdolgoztatása, a csukott szemmel való mozgások, irányváltások miatt fejleszti, ugyanígy a finom *belső hallást* is.

- Motiválttá válik a *hangadás bátorsága, a beszédindítás, az éneklési készség* (egyedül és csoportban egyaránt).
- A módszer kiemelt hangsúlyt fektet a *koncentrációs képesség, a teljes figyelem megszerzésére, amely a zene-figyelmet, a zenei hallás terjedelmének növekedését és differenciáltságát jelenti a zene-émlékezet segítségével.*
- A módszer állandó készenlétben tartja és továbbfejleszti a *képzetet és az időérzékelést.*
- Kiemelt lehetőséget ad a *téri tájékozódás, a helyzetváltató térbeli mozgás kipróbálására.*
- A *komplex Kokas program az értelmet* is fejleszti a dalszövegek, a hang- és mozgáscsoportosítás, az időbeli relációk verbális visszaadása; a jelenetek történetbe illesztése stb. segítségével. Ugyanígy jól szolgálhatja a *beszédkészséget, a nyelvi kifejező készséget* (pl. mint költői jelzők, mesei nyelvi fordulatok használata, metaforaalkotás).
- A Kokas foglalkozások sorozata fejleszti az *érzelmi intelligenciát, a szociális képességeket, társas viszonyulást, valamint a kreativitás fontos faktorait* (problémaérzékenység, variánsok gyors rögtönzése, improvizációs termékenység; újszerű, eredeti megállapítások, megoldások; szempontváltás, átrendezés, újratervezés).

A Kokas-módszer *eredményessége egyénekenként változó*: egyes gyermekeknél már a harmadik, negyedik foglalkozás után változás áll be a viselkedésben, másoknak akár hónapok is kellenek, amíg át- ill. összerendeződnek meglévő készségeik, képességeik, vagy újak alakulnak ki náluk.

A Kokas-módszer *eredményes lehet a még sejtett és rejtett, valamint a már diagnosztizált fejlődési eltérések esetén egyaránt.* Javasolt a szokásosnál lassúbb fejlődési ütem, ill. enyhébb problémák, de diagnosztizált fogyatékosági mutatók esetében is (pl. magatartási problémák; figyelemzavar; tanulási nehézségek és részképesség zavarok; hiperaktivitás; autizmus spektrum zavar; mozgáskorlátozottság; hallássérültség, látássérültség stb.). A legtöbb eredményt az együttnevelő, integrált csoporttól várhatjuk. Egymást kiegészítve, és egymást bevonva, játszva segít, mozog együtt ép és sérült, fogyatékosággal élő gyermek. A csoport előítélet mentes, elfogadó, empatikus légköre lehetővé teszi, hogy a gyermek a művészi esztétikum motivációja által, a közösség segítségével, az önkibontakoztatás útjára lépjen és azokat a képességeit mozgósítsa, amelyekkel aktuálisan rendelkezik. Az önkéntesen résztvevő gyermek fejlődése természetes módon sajátütemű és örömként élhető meg a gyerek, a pedagógus és a szülő számára is. Itt a felnőttek is olyan helyzetbe kerülhetnek, amelyben jobban megismerik gyermekük és saját (pszichomotoros és mentális, kommunikációs) képességeik működését, és ezáltal fejlődhet, elmélyülhet kapcsolatuk. A módszer kiemelten segíti a szociális kompetenciákat, a csoporthoz való alkalmazkodást és abban a saját szerep megtalálását.

A Kokas foglalkozások során megszerzett tapasztalatok *segítik a későbbi intézményes tanúláshoz szükséges elemi alapképességek megszerzését* (pl. beszédhallás, relációszókincs használata, összehasonlítás és összefüggések felismerése; empatikus, segítő társas viszony).

E komplex személyiségfejlesztő eljárás elsajátítása *lehetséges a tanítók, ill. a gyógypedagógusok számára* is a továbbképzéseknek és a számtalan publikációnak (írások, könyvek, filmek) köszönhetően, bár a szerencsések már tanultak erről az alapképzésük szakaszában is. Az ország több pontján általános és művészeti iskolákban, nevelési tanácsadóban alkalmazzák már évtizedek óta Kokas Klára módszerét tanórai keretben, vagy szakkörbe, szabadidő sávba, egyéni intervencióba, fejlesztésbe illesztve. Közülük több pedagógus bátran mondhatja már, hogy a Kokas-pedagógiát viszi be az intézmény falai közé. Ez azt jelenti, hogy nemcsak egyes módszertani elemeket, fogásokat, ötleteket épít be

munkájába, hanem következetesen és rendszeresen egész lényét, saját elfogadó, nyitott személyiségét, teljes figyelmét, kreativitását.

Sajátos helyzetbe kerülnek az ének-zene órákat tartó tanítók, hiszen a legújabb NAT (2011) és az új kerettantervek olyan új szemléletet, célokat, várnak el tőlük, melyekkel más nézőpontba kell helyezniük a zenei nevelést, és visszatérni Kodály eredeti nevelési eszményeihez, másképp illeszteni és adaptálni azt az új generációkhoz. E jelentős zenepedagógia reformtörekvésben kiváló lehetőség Kokas Klára pedagógiájának, egész életfilozófiájának, lelkiségének és módszertanának megismerése és alkalmazása, amely válasz lehet e szakmai kihívásra. Az új Kerettantervek nagy lehetőségeket adnak az alsós és az 5. 6. osztályban tanító ének tanárok kezébe: élményt és örömet nyújtani a zene teljes figyelme, a mozgás, a tánc, az improvizáció és a szabad önkifejezés által. E dokumentumokban olyan szakkifejezéseket is olvashatunk, melyek Dr. Kokas Klára zenepedagógiájának kiindulópontjai és mozgatórugói, tipikus eszközei és jellemzői. A fejlesztendő kompetenciák között ott van pl. a generatív, kreatív zenei tevékenység, a zenei fantázia, a mozgás improvizáció, a csend és a teljes figyelem, vagy a zene ihlette gondolatok és érzelmek verbális vagy vizuális megjelenítése kreatívan, manuális technikákkal (rajzolás, festés, plasztika). Ideje hát Kokas Klára munkásságában újra elmerülni, belőle inspirációt és tapasztalatokat nyerni.

Ajánlott szakirodalom

- DESZPOT Gabriella (2009): Zenei átváltozás. Kokas Klára komplex művészeti programja, mint pedagógia és terápia *In: Parlando. Zenepedagógiai folyóirat*. 51. évfolyam, 2009. 6. szám 5-11. URL.: *Teljes dokumentum*
- DESZPOT Gabriella (2011): Művészetterápiás kongresszuson voltunk 1. Tapasztalatok a Kokas-pedagógia komplex személyiségformáló hatásairól. 12 URL.: *Teljes dokumentum*
- DESZPOT Gabriella (2012): *Kokas Klára és alapítványának bemutatása*. Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány, Budapest, 100
- DESZPOT Gabriella (2013): Gondolatok Kokas Klára utolsó könyvéről. *Új Pedagógiai Szemle*, 2012.11-12. szám, 246-258. URL.: *Teljes dokumentum*
- DESZPOT Gabriella (2013): Üzenet a kapukon túlról. Megjelent a Kokas Klára filmjeiből készült gyűjteményes album. *In: Parlando. Zenepedagógiai folyóirat*. Gyógyító zene. 55. évfolyam 2013. 3. szám, 8 URL.: *Teljes dokumentum*
- FARNADI Tamara (2012): Zenében lelt öröm: Kokas Klára szellemi örökségéből. *In: Tanító. Módszertani folyóirat* 2012. október 26-27. 50. évf. 8. sz.
- FEJES Tímea (2013): *A Kokas-pedagógia fejlesztő hatása*. *In: Kisgyermek, nagy problémák. 4-9 éves gyermekeket nevelő pedagógusok kézikönyve - 2013. augusztus: RAABE Kiadó, Budapest. 2-13.*
- KOKAS Klára – LÁJER Józsefné – FURKA Bea – KOCSIS Melinda (2007, szerk.): *Öröm, bűvös égi szikra. Multimédiás DVD-ROM tanításaimról*. dr. Kokas Klára magánkiadása, Budapest.
- KOKAS Klára – VÉKONY Katalin – RIEGER Attila – MIHOLA Péter – KUSZKÓ Anett – DESZPOT Gabriella (szerk. 2013): *Zenében talált világ. Kokas Klára filmjeiből készült válogatás a szerző magyarázó szövegével*. Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány, Budapest. 6 óra 10 perc.
- KOKAS Klára (2002): A deszka galaktikája. *Parlando*, XLIV. évf. 5. szám 2-8.

- NÉGYESINÉ dr. Pásztor Zsuzsa (2000): *Az egészből a részekhez. Kezdeti tapasztalatok a zenei mozgásrögtönzések elemzéséről.* In: Kokas Klára – Lájner Józsefné – Furka Bea – Kocsis Melinda (2007, szerk.): *Öröm, bűvös égi szikra.* Multimédiás DVD-ROM tanításaimról. dr. Kokas Klára magánkiadása, Budapest.
- ORDÓDY Judit (produkciós vezető, riporter), NÉMETH Anikó és PÁLLAY József (riportalanysok) (2013): *A Kokas-módszer a közoktatásban. Promontor TV Budafok–Tétény.* 2013.08.16.
URL.: *Teljes dokumentum* 11 perc
- TÓTH Teréz (2009): „Meggyőződésem, ha Kodály láthatta volna, hogy én Bachra bukfenecem a gyerekekkel, akkor azt mondta volna: Hm...” Interjú Kokas Klára zenepedagógussal, az AGAPE Zene-Életöröm Alapítvány létrehozójával. *Új Pedagógiai Szemle, Nézőpontok*, 103-109.
- TÓTH Teréz (2012): „*Hogyan teremt Mozart lepkeszárnyal fészült felhőket?*”, Szerkesztői utószó Kokas Klára *Megfészültem a felhőket* című könyvéhez. In: Kokas Klára: *Megfészültem a felhőket, Gyerekeim zenébe bújó történetei* Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány, 2012. 148-153.